

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCHES
SANAT ve TASARIM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ SİVAS MEDRESELERİNDE GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ*

ORNAMENTS OF ANATOLIAN SELJUKS PERIOD MADRASAHS FACADES IN SIVAS

İlknur AKKAYA, Nur URFALIOĞLU

Gönderim Tarihi: 27.03.2022

Kabul Tarihi: 07.06.2022

Öz Abstract

Anadolu Selçukluları, Anadolu'da varlıklarının görülmeye başlandığı 11. Yüzyıldan 13. Yüzyıl sonuna kadar çok sayıda özgün ve önemli mimari eserler vermiştir. Çağının ve öncesinin İslam mimarisinden farklı nitelikler taşıyan eserlerin giriş cepheleri, Anadolu Selçuklu Mimarisinin karakterini sergileyen öğeler içermesi bakımından önem kazanmıştır. Mimari eserlere anıtsallık kazandıran en önemli unsurlardan biri giriş cephelerinin tasarımıdır. Anadolu Selçuklu Mimarisinde giriş cephelerine özellikle önem verilmiş, tüm cepheleri moloz taş örgülü olan yapılarda dahi giriş cephelerinde düzgün kesme taş kullanılmış, en zengin bezeme örneklerinin görüldüğü süsleme alanları olarak ele alınmış, taş kapılarla da önemi vurgulanmıştır. Giriş cepheleri; taş kapılar, köşe kuleleri, pencere, niş ve çeşme gibi çeşitli mimari elemanlardan oluşan kompozisyonlardan meydana gelmektedir. Bu kompozisyonun en önemli ögesi olan taş kapılar, Anadolu Selçuklu Mimarisinin sembolü haline gelmiştir. Bu çalışmada, Anadolu Selçukluların yoğun inşa faaliyetleri gerçekleştirdiği Sivas'ta yer alan 13. yüzyıl medreselerinin giriş cephesi tasarımları ve bezemeleri incelenmiştir. Sonuç bölümünde, incelenen giriş cephesi tasarımları ve bezemelerinin karşılaştırmalarına yer verilerek dönemin giriş cephelerindeki tasarım anlayışı değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bezeme, Anadolu Selçuklu, Medrese, Taç kapı.

The Anatolian Seljuks produced many unique architectural works from the 11th century to the end of the 13th century. The entrance facades of the works, which have different characteristics from the Islamic architecture of the era and before, gained importance in terms of containing elements that exhibit the character of Anatolian Seljuk Architecture. One of the most important elements that give monumentality to architectural works is the design of the entrance facades. Particular attention was given to the entrance facades in Anatolian Seljuk Architecture, even in buildings with rubble stone masonry all facades, a neat cut stone was used on the entrance facades, they were considered as the decoration areas where the best examples of ornamentation were seen, and their importance was emphasized with the portals. The portals, the most important element of this composition, have become the symbol of Anatolian Seljuk Architecture. In this study, the entrance facade designs and ornamentation of the 13th century madrasahs in Sivas, where the Anatolian Seljuks carried out intensive construction activities, were examined. In the conclusion, the design concept of the entrance facades of the period will be evaluated by comparing the examined entrance facade designs and decorations.

Keywords: Ornamentations, Anatolian Seljuks, Madrasah, Portal.

* Bu çalışma Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde, sorumlu yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

- **Alıntılama:** Akkaya ve Urfalıoğlu (2022). Anadolu Selçuklu Dönemi Sivas Medreselerinde Giriş Cephesi Bezemeleri. Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 3(4), 241-264.
- **Sorumlu Yazar:** İlknur AKKAYA, Yıldız Teknik Üniversitesi, ilknurakkaya@outlook.com, ORCID ID. 0000-0002-9230-4161

Giriş

Anadolu, eski çağlardan itibaren dünyanın en zengin kültür ortamlarından biri olmuş, pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. 11. yüzyıl başında Anadolu’da görülmeye başlanan Türk sanatı da böyle dinamik bir kültür ortamından beslenme fırsatı bulmuş, Gazneli, Karahanlı ve Büyük Selçuklu köklerinin de etkisiyle Anadolu Selçuklu döneminde yeni ve özgün bir Anadolu Türk sanatı ortaya çıkmıştır (Aslanapa, 1997:101).

Selçuklu çağı mimarisi, çağının ve öncesinin İslam mimarisi örneklerinden plan şeması, malzeme ve süsleme bakımından farklılıklar gösterir ve kendi özgün karakterini ortaya koyar. İran Selçukluları malzeme olarak tuğla kullanırken, Anadolu Selçukluları ise genellikle taş malzeme kullanmışlardır.

Anadolu Selçukluları, Anadolu topraklarında camiler, mescitler, kervansaraylar, kümbetler, saraylar ve medreseler inşa etmişlerdir. Bu yapılardan medreseler; eğitim yapıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Medreselerde dini eğitiminin yanı sıra İslam hukuku, tıp, astronomi, felsefe gibi çeşitli alanlarda eğitim verilmiştir. Tıp eğitimi veren ve hastane olarak da kullanılan medreseler “darüşşifa” olarak adlandırılmaktadır.

Anadolu Selçuklu Medreselerine ait sayısal veriler ise şöyledir: Darüşşifalarla birlikte 135 medrese saptanmıştır. %57’si günümüze ulaşmamış, %5’inin ise durumu bilinmemektedir. Medreselerin %80’i 13. Yüzyılda, %18’i 12. Yüzyılda inşa edilmiştir. 11. Yüzyıldan 2 adet, 10. Yüzyıldan ise 1 adet yapı bulunmaktadır. Anadolu Selçukluların yaptıkları medrese sayıları ise kentlere göre şöyle sıralanabilir; Konya’da 23 tane, Sivas’ta 19, Mardin’de 8 tane, Kayseri’de 7 tane, Amasya’da 6 tane, Diyarbakır’da 5 tane, Akşehir’de 5 tane (Bayburtluoğlu ve Madran, 1981:944).

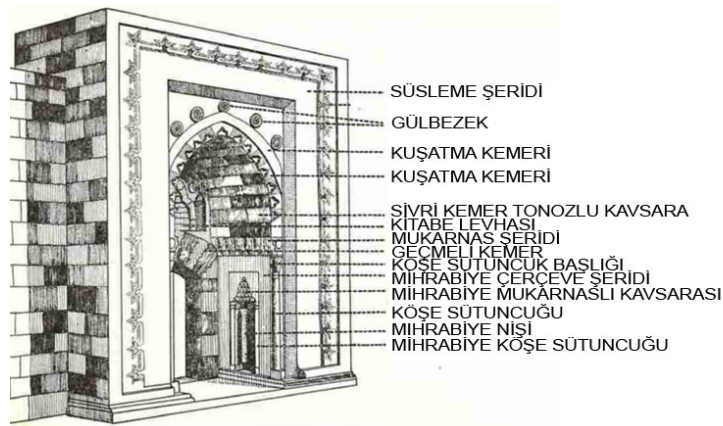
Anadolu Selçuklu Medreselerinin mimari özelliklerini genel hatlarıyla özetleyecek olursak: Medreseler, avlu, eyvan, mescit, türbe, öğrenci odaları, kışık dersane, havuz, çeşme ve müderris odası gibi mekânlardan oluşmaktadır (Semerci, 2017:299). Avlu, eyvan, kışık dersane ve hücreler temel mekânlar olmakla birlikte, bazı medreselerde mescit, türbe, kütüphane mekânlarının da yer aldığı görülmektedir. Medreselerde mekânlar genellikle tek bir merkez yani avlu etrafında toplanmaktadır. Medreseler çeşitli kaynaklarda şöyle gruplandırılmaktadır: Açık Avlulu/Kubbesiz ve Kapalı Avlulu/Kubbeli. Eyvan sayısı yapıya göre değişiklik göstermektedir. Taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır. Çini ve mermer malzemenin bezemede kullanıldığı görülmektedir.

Belirli bir fonksiyon çevresinde örgütlenmiş mekânlara dışarıdan yönelimi sağlayan, onları tanımlayan ve çekim noktası oluşturan ise giriş cepheleridir. Giriş cephelerinde taç kapılar, köşe kuleleri, dayanaklar, minareler, çeşme, pencere, niş, çörten, silme, korniş ve dendan gibi öğeler kullanılmıştır. Belirli aralıklarla yerleştirilmiş dış dizisi olan dendanlar, Ortaçağ kalelerinde koruyucu elemanlar, sonraki dönemlerde ise dekoratif öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayburtluoğlu, 1978:86). 13. Yüzyılın ilk yarısında sade bir kompozisyonla yalnızca taç kapılardan ve mazgal biçiminde pencerelerden oluşan giriş cephelerinin yüzyılın yarısından

sonra farklı öğelerle zenginleştiği, tüm cephenin tezyinat alanı olarak birlikte değerlendirildiği görülmektedir (Bayburtluoğlu, 1978:76).

Anadolu Selçuklu mimarisinin en karakteristik mimari öğelerinden birisi taç kapılardır. Taç kapı, yapıya girişin vurgulanmasını sağlayan, bezeme ve malzemenin özenle bir araya getirilerek işlendiği bir mimari öğedir. Genellikle yapının beden duvarından daha yüksek ve öne çıkıntılı olarak, anıtsal boyutlarda inşa edilmiştir. Taç kapıların ortaya çıkış yeri konusunda farklı araştırmacıların farklı görüşleri bulunmaktadır. Bir grup araştırmacı taç kapıların Orta Asya ve İran kökenli olduğunu ileri sürerken (Andrews, 1993:313; Ünal, 1982: 19-21), diğer bir grup araştırmacı ise Mısır'daki Fatımi mimarisinin bir ürünü olduğunu (Creswell, 1995: 830-832; Bloom, 1995: 15-36) ileri sürmektedir (Bakırer, 2009, 14-15). Orta Asya'daki Türk-İslam uygarlıklarının hemen hemen bütün yapılarında taç kapı kullanılmıştır.

Taç kapılar; kavsara, mihrabiye, kuşatma kemeri, bezeme bordürleri, kitabeler, sütunceler gibi çeşitli bölümlerden meydana gelmektedir (Görsel 1). Görsel 1'de verilmiş bölümler sırasıyla şöyledir; süsleme şeridi, gülbezek, kuşatma kemeri, sivri kemer tonozlu kavsara, kitabe levhası, mukarnas şeridi, geçmeli kemer, köşe sütuncuk başlığı, mihrabiye çerçeve şeridi, mihrabiye mukarnaslı kavsarası, köşe sütuncuğu, mihrabiye nişi, mihrabiye köşe sütuncuğudur. Taç kapıların önemi yalnızca anıtsal boyutlarından ileri gelmemekte, yine çağının en önemli karakteristik özelliklerinden biri olan taş oymacılığının özgün kompozisyonlarını sergilemektedirler (Kuban, 2002:81).

Görsel 1. Taçkapı Bölümleri.

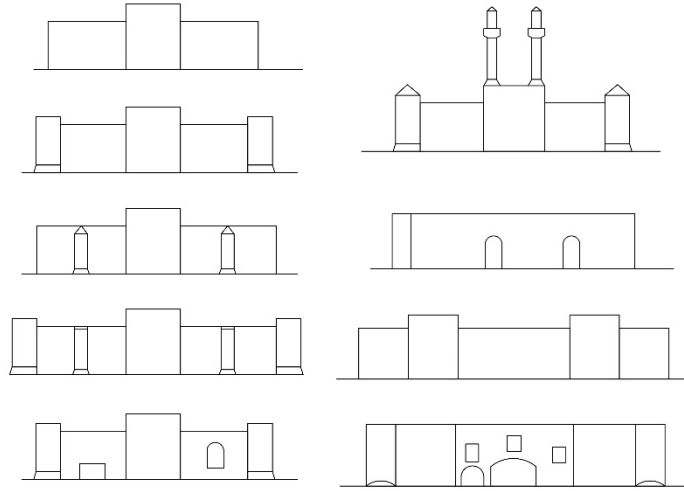
Taç kapıların dış yüzeyi bezemeli bordürlerle, kavsara nişi ise genellikle mukarnas ile süslenmiştir. Bununla birlikte bazı taç kapılarda tonoz örtü kullanıldığı da görülmektedir. Geç dönemde özellikle Sivas ve Erzurum'da taç kapıların yanına eklenen minarelerle birlikte daha görkemli bir görünüm kazanmışlardır (Bayburtluoğlu, 1978:78).

Zafer Bayburtluoğlu'nun yapmış olduğu bir çalışmada taç kapıların, genel uygulama itibariyle 2/3 oranında; genişlik 2, yükseklik 3 birim olacak şekilde boyutlandırıldıkları, taç kapı genişliği ile giriş cephesi genişliğinin birbirine oranının üç farklı dönemde üç farklı oran olarak belirlendiğinden söz edilerek şöyle açıklanmıştır:

“Alâaddin Keykubad'ın başa geçtiği 1220 yılına kadar taç kapı genişliğinin tüm önyüz boyuna oranı 1/5 gibidir. Keykubad döneminde ise bu oran 1/4 olmakta, Moğol istilası peşi sıra bu oran değişikliğe uğramakta, Sahib Atâ devri yapılarında 1/4, 1/5'e kadar ulaşmaktadır. İlhanlı olarak tanımlanan dönemin yapılarında ise taç kapı genişliğinin önyüze oranı 1/3 olarak belirlemektedir (Bayburtluoğlu, 1978:82).”

Farklı çalışmalarda da taç kapıların genel uygulama itibariyle 2/3 oranında inşa edildiğinden bahsedilmektedir (Tuncer, 1986:107; Kuşakoğ, 2019:58).

Giriş cephesinde yer alan tüm elemanlar belirli kompozisyonlar çerçevesinde bir araya getirilmiştir. Giriş cephelerinin düzeni birçok kaynakta farklı sınıflandırmalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Yine Zafer Bayburtluoğlu'nun Görsel 2'de görülen çalışmasında taç kapının merkezde olduğu bir sınıflandırmaya gidilmiş, hatta Anadolu Selçuklu yapılarının giriş cephelerinin farklı tipleri bir tablo ile açıklanmaya çalışılmıştır (Görsel 2).

Görsel 2. Giriş Cephesi Düzenleri.

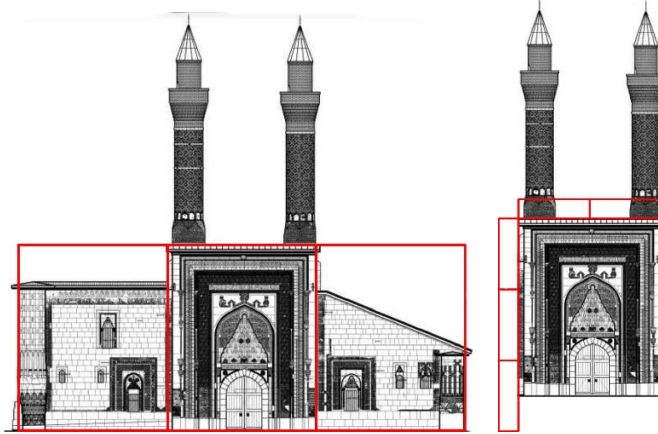
Bu çalışmada Anadolu'daki Selçuklu medreselerinden Sivas'ta bulunan ve aynı tarihte inşa edilen Çifte Minareli Medrese, Gök Medrese ve Buruciye Medresesi'nin giriş cephelerinin öğeleri ve bezemeleri detaylı olarak incelenmiştir.

Çifte Minareli Medrese

1271 yılında İlhanlı Veziri Şemseddin Cüveyni tarafından inşa ettirilmiş olan medrese, açık avlulu ve dört eyvanlı bir plan şemasına sahiptir. Medresenin yalnızca giriş cephesi olan doğu cephesi günümüze ulaşmıştır. Kuban, Çifte Minareli Medrese'nin 13. yüzyıl örnekleri arasında en yoğun bezemeye sahip eserlerden olmasına rağmen, bezeme programının tamamlanmamış olduğundan ve bezemede farklı sanatçılara ait üsluplara rastlandığından söz etmektedir (Kuban,2002:193).

Giriş cephesinin ortasında taç kapı, taç kapının üzerinde minareler, cephenin iki yanında köşe kuleleri yer almaktadır (Tablo 1-A). Taç kapının yanındaki cephelerde ise çeşitli büyüklükte pencere ve nişler görülmektedir. İki sıra bordür yan cepheleri çerçeve içine almıştır (Tablo 1-

F). Giriş cephesini oluşturan tüm öğelerin bezeme programı içerisine dahil edildiği görülmektedir. Taç kapının giriş cephesine oranı klasik 1/3 oranını sağlamaktadır. Taç kapı geniş tutulduğundan Anadolu Selçuklu Medreselerinde görülen genel uygulamanın aksine 2/3 oranını vermez (Görsel 3), (Tuncer, 1986:107).

Görsel 3. Çifte Minareli Medrese Giriş Cephesi Oranları.

Taç kapı, genel hatları itibariyle Anadolu Selçuklu taç kapılarından farklılık göstermese de bezemesinde birtakım yenilikler gözlenmektedir (Kuran, 1969:115). Altı adet bezemeli bordür ile çevrilmiştir (Tablo 2-B). Bu bordürler geometrik, bitkisel ve mukarnas motiflerinden meydana gelen çeşitli kompozisyonlarla bezenmiştir. Diğer bordürlerden farklı bir forma sahip üç numaralı bordürde belirli aralıklarla çapraz geçişle birbirine bağlanan bordürlerin arasına sütunceler yerleştirilmiştir. Bu sütuncelerden alttaki iki tanesi zikzak yivlerle üstteki ise rumilerle bezenmiştir (Tablo 3-B). İki numaralı bordürde belirli bir seviyeden sonra motif değişmesi bezemenin farklı ellerce yapılmış olabileceğini akla getirmektedir. Bu durum birçok kaynakta ilk kez bir taç kapıda belirli bir seviyeden sonra aynı hizadaki motiflerin değişimi olarak tanımlanmıştır (Şaman Doğan, 2003:120; Ögel, 1966:62; Sözen, 1970:60). Taç kapı üstte kademeli silmelerle sonlandırılmıştır. Giriş kapısının sivri kemeri geçmeli taşlarla örülmüştür. Kapının kemer köşelerini çevreleyen yüzeysel işlemeli bordürün ortasında geometrik bezemeli rozetler bulunur (Tablo 2-H). Kapının üzerinde, kavsara nişini üç yönden dolaşan kitabe yer alır (Tablo 3-F). Sivri kemerli kavsarayı dolduran dokuz sıra mukarnas yuvalarının içleri de bezemelidir (Tablo 2-F). Kavsara köşelerinde simetrik olarak tekrar eden bitkisel bir kompozisyon yer almaktadır (Tablo 2-D). Sivri kavsara kemeri bitkisel bezemeye sahip ince bir bordür ile çevrilmiştir (Tablo 2-D). Kemerin üzerinde üç adet yüksek kabartmanın yer aldığı bir motif bulunmaktadır (Tablo 2-G). Bu kabartma motiflerin yüzeyleri de rumi motiflerle bezenmiştir. Kavsara nişinin köşelerindeki çift başlıklı sütuncelerin gövdeleri bezemesiz bırakılmıştır (Tablo 3-A). Kavsara nişinin iki yanında yer alan mihrabiyeler mukarnas kavsaralı ve sivri kemerlidir (Tablo 2-C). Kemer köşeliklerinde rumi bezemeler yer alır. Köşe sütunceleri ise çift başlıklı, burmalı gövdelidir. Mihrabiyelerin kavsara kemerlerinin üzerinde yer alan sivri kemerli iki alanın biri rumi motifi, diğeri ise kufi yazı ile bezelidir. Mihrabiyenin etrafını çeviren bordür ise kufi yazıyı anımsatmaktadır. Taç kapının yan yüzeyleri yuvarlatılmış, belli bir seviyeye kadar bezenmiştir (Tablo 2-E). Sağ ve sol taraftaki bezemeler birbirinden farklı

kompozisyonlara sahiptir. Kuban'ın daha önce söz ettiği farklı sanatçılara ait üsluplara rastlanması durumu belirli bir seviyeden sonra motif değiştirmiş bordürde görülebilmektedir. Taç kapının yuvarlatılmış kanatlarının belirli bir seviyeye kadar bezeli olması ise bezemenin yarım bırakıldığı yönündeki iddiasını destekler durumdadır.

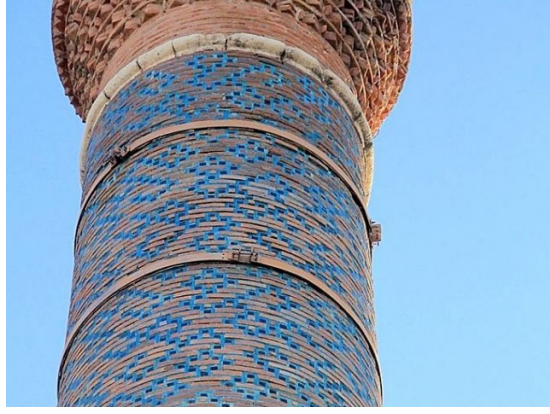
Taç kapının kuzeyinde biri büyük ikisi küçük üç adet, güneyinde ise biri büyük biri küçük iki adet pencere görülmektedir (Kuran, 1969:115; Karadaş, 2003:28).

Taç kapının kuzeyindeki cephede, taç kapağına yakın olan mukarnas kavsaralı pencere üç adet bordürle çevrilidir (Tablo 1-I). Bordürlerden biri taç kapının geniş bordürüne benzer bir kompozisyonla, biri bitkisel motiflerle, diğeri ise kufi yazı benzeri bir motifle bezenmiştir. Sütuncelerin başlıkları mukarnaslı, gövdeleri bitkisel motiflerle bezelidir. Bu pencerenin hemen yanındaki mukarnaslı pencerenin bordürlerinde ise bezeme görülmemektedir (Tablo 1-J). Köşe kulesine yakın olan yuvarlak kemerli pencerenin bordürü kemerin tepe noktasında düğüm oluşturmaktadır (Tablo 1-K). Pencerenin üst kısmında çapraz geçen bordür pencereyi çevrelemektedir. Kemer köşelerine rozetler yerleştirilmiştir. Köşe sütunceleri çift başlıklıdır.

Taç kapının güneyindeki cephede altta yer alan pencere rumilerle bezenmiş yuvarlak kemerli, ve mukarnas kavsaralıdır (Tablo 1-G). Çift başlıklı sütuncelerinin gövdeleri rumilerle bezenmiştir. Kavsara köşeliklerine yıldız motifli rozetler yerleştirilmiştir. Pencerenin etrafı üç adet bordür ile çevrelenmiştir. Üstteki pencerenin mukarnaslı kavsarası herhangi bir kemerle çevrilmemiştir (Tablo 1-H). Pencereyi çevreleyen iki bordürden biri bezemesiz, diğeri ise bitkisel motiflerle bezelidir. Çift başlıklı köşe sütuncelerinin gövdeleri bezemesizdir.

Köşe kuleleri birbirlerinden farklı bezeme programına sahiptir (Tablo 1-C). Güney köşe kulesinin bezemesinde, şamdandaki mumların betimlendiği bir kompozisyon görülür (Şaman Doğan, 2003:156-157). Ters düz üçgenlerden oluşan kaidenin üzerindeki bordür rumi bezemelidir. Kuzeydeki köşe kulesinde, birbiri üzerinden geçen bordürler palmetlerle bezenmiştir. Üst kısmı yıkıldığından günümüze ulaşmamıştır. Ters düz üçgenlerden oluşan kaidesi ve üzerindeki kalın bordür rumi bezemelidir.

Minarelerin onikigen kaideye oturan silindirik gövdeleri şerefe altına kadar tuğla örgü arasında yer alan çinilerle bezenmiştir (Tablo 3-D, Görsel 4),(Aslanapa, 1997:150; Kuşakoğ, 2019:83). Gövde üzerindeki bezemede kufi hatta Muhammed yazısı birbirini tekrar edecek şekilde işlenmiştir. Kaidelerin yanlarında yer alan çini panolar geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiştir (Tablo 3-D, Görsel 5). Kaidelerin arkasında kufi ile Allah ve Muhammed yazılı hatlar yer alır (Tablo 3-D, Görsel 6), (Kuşakoğ, 2019:83-85). Kaideden gövdeye geçişte pabuç kısmında sivri kemerli nişlerin içerisinde çini mozaik bezemeler yer alır (Tablo 3-D).

Görsel 4. Çifte Minareli Medrese Minare Gövdesindeki Bezemeler.

Görsel 5. Çifte Minareli Medrese Minare Kaidesindeki Rozet.

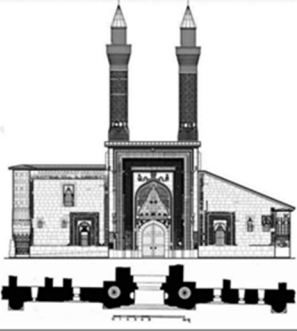

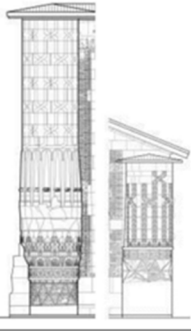

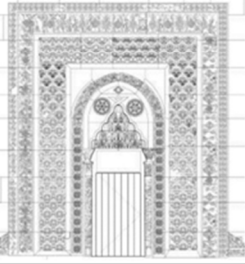
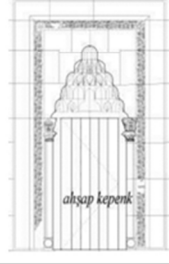
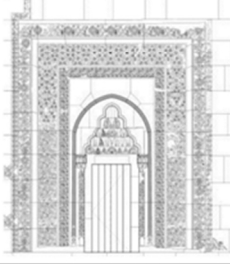
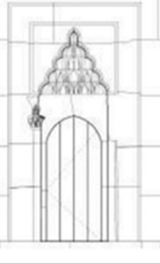

Görsel 6. Çifte Minareli Medrese Minare Kaidesinin Arkasında Yer Alan Panolar.

Kazı çalışmaları ile gün yüzüne çıkarılan dendanlar palmet ve rumilerle bezeli, sivri kemerlidir (Tablo 1-E). Kuşakoğ, yapmış olduğu restitüsyon çalışmasında dendanların, taç kapı da dahil olmak üzere tüm cephe üzerinde yer aldığını göstermektedir (Görsel 7), (Kuşakoğ, 2019:185).

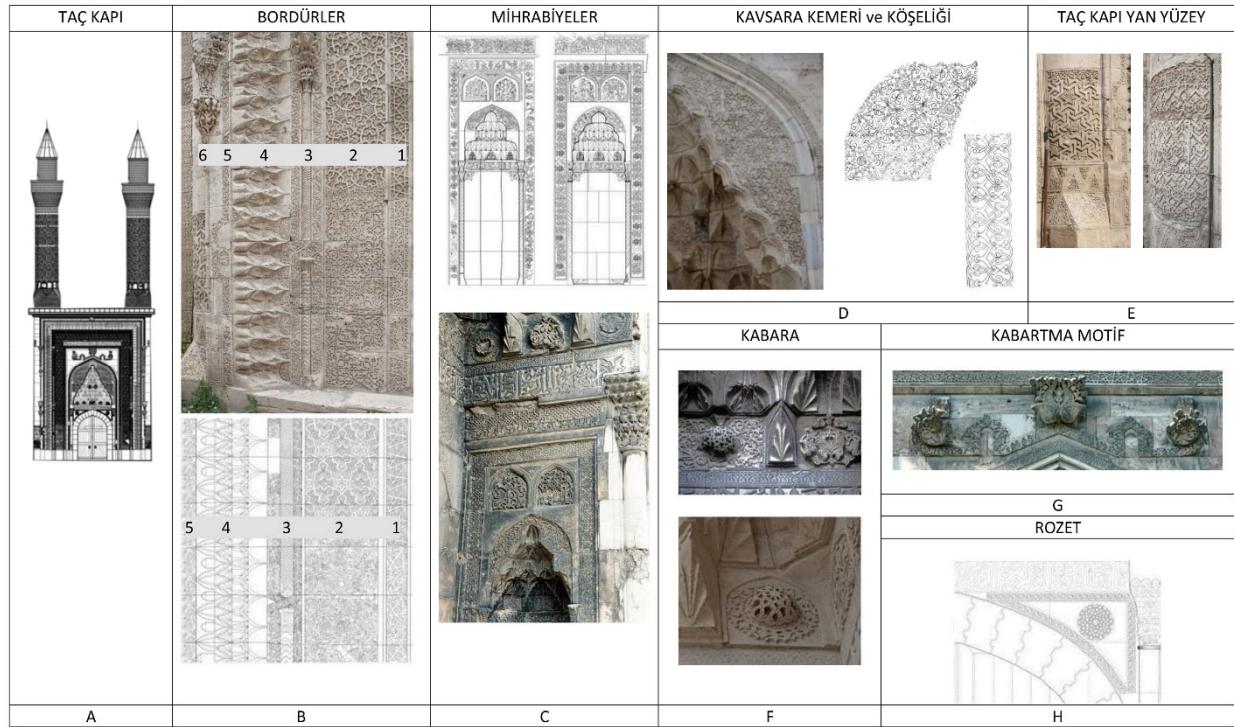

Görsel 7. Kuşakoğlu'nun restitüsyon çalışması.

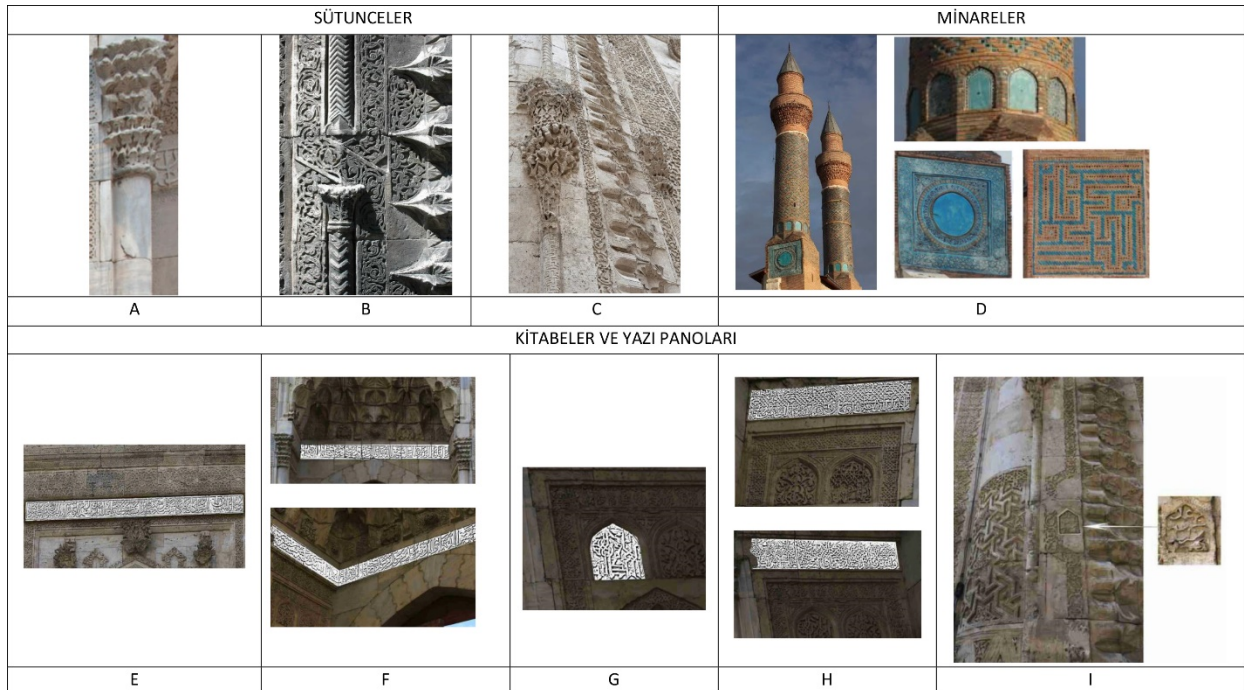
Tablo 1
Çifte Minareli Medrese Giriş Cephesi Elemanları

GİRİŞ CEPHESİ	TAÇ KAPI	KÖŞE KULELERİ	MİNARELER	DENDAN	CEPHE BORDÜRLERİ
					
A	B	C	D	E	F
PENCERELER					
					
G	H	I	J	K	

Tablo 2
Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Elemanları

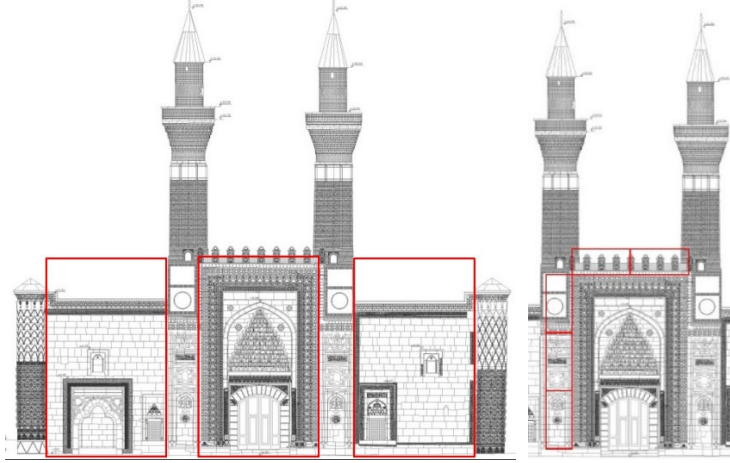
Tablo 3
Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Elemanları

Gök Medrese

1271 yılında Vezir Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından Mimar Konyalı Kaluyan'a yaptırılmıştır. Açık avlulu, dört eyvanlı bir plan şemasına sahip medrese, giriş cephesi olan Batı cephesinde büyük oranda mermer kullanılması bakımından tek örnektir (Kuban, 2002:189).

Giriş cephesinde ortada taç kapı, taç kapının iki yanında minareleri, cephenin iki yanında köşe kuleleri, taç kapının solunda bir çeşme, iki yanında bitişik pencereler yer almaktadır (Tablo 4-A). Üst kat hizasında da iki adet pencere görülmektedir. Taç kapı klasik 2/3 oranını, taç kapının cephede kapladığı alan ise minare kaideleri ayrı tutulduğunda 1/3 oranını sağlamaktadır (Görsel 8), (Yavaş, 2007:357; İnan Ocak, 2018:328).

Görsel 8. Gök Medrese Giriş Cephesi Oranları.

Minarelerin mermer kaideleri, taç kapıya bitişik olarak zemine kadar inmektedir (Tablo 6-B, Görsel 9). Kaidenin üst kısmı ve minare gövdeleri tuğladan inşa edilmiştir. Minarelerin gövdesinde sekiz adet kaval silme yer almaktadır. Bu kaval silmeler mozaik çini ve sırlı tuğlalarla bezenmiştir (Tablo 6-C, Görsel 9), (Öney, 1992:70; Yavaş, 2007:365). Kaval silmelerin arasında kalan yüzeylerde çini ve tuğla malzeme kullanılarak elde edilen baklava desenli bezeme şerefenin bir metre aşağısına kadar devam etmektedir. Bir metrelik kısımda ise tamamen çinilerden elde edilmiş bir bezeme bordürü yer almaktadır (Tablo 6-F, Görsel 9). Minare kaidelerinin ön ve yan yüzlerine çini rozetler yerleştirilmiştir (Tablo 6-D, Görsel 10). Gövde ve kaide arasındaki pabuç kısmında yer alan çini panolar sivri kemerlidir (Tablo 6-E, Görsel 10). Minarenin tuğla ve mermer kısmı yatay bir bordürle birbirinden ayrılmıştır. İki yanda kalın kaval silmelerle sınırlandırılan mermer kaideler simetrik bezemelere sahiptir (Tablo 6-B). Kaidenin bezemelerini aşağıdan yukarı doğru incelediğimizde bezeme programı; en altta sekiz kollu yıldız içinde yazı (Tablo 6-M, Görsel 11), üstünde hayat ağacı motifi (Tablo 5-C, Görsel 11), üstünde kabartmalı sekiz kollu yıldız (Tablo 5-F, Görsel 12), üstünde çerçeveli yazı şeridi (Tablo 6-K, Görsel 12), üstünde palmet kompozisyonu (Tablo 5-E, Görsel 12) olarak özetlenebilir (Sözen, 1970:45). Kalker taşından yapılmış hayat ağacı motifinin tepe noktasında kartal figürü, ağacın yaprakları arasında ise nar motifleri görülmektedir (Karadaş, 2003:40; Yavaş, 2007:361). Kaidenin yan yüzeyleri de ön yüzü gibi kaval silmelerle sınırlandırılmıştır. Bu kısımda ön yüzden farklı olarak kaval silmelerden oluşan yıldız motifi ve üzerindeki yazı satırı yer almamaktadır (Görsel 9).

Görsel 9. Gök Medrese Minare Kaidesi, Minare Gövdesinden Detay ve Çinili Bordür.

Görsel 10. Gök Medrese Minare Kaidesindeki Rozetler ve Pabuçtaki Çini Panolar.

Görsel 11. Gök Medrese Minare Kaidesindeki Yazılı Rozet ve Hayat Ağacı.

Görsel 12. Gök Medrese Minare Kaidesindeki Sekiz Kollu Yıldız, Yazı Panosu ve Palmet.

Taç kapıyı çevreleyen beş adet bordürden (Tablo 5-B), en dışta yer alan bordür (Görsel 13) dandanların ve minarelerin tuğla kaidesinin alt kısmından dolaştıktan sonra kaidelerin yan

yüzlerinde de yatay olarak devam etmektedir. Bu bordür iç içe geçmiş çokgenlerin zeminine işlenmiş palmet motiflerinden meydana gelen bir bezemeye sahiptir. Kademeli olarak yerleştirilen diğer dört bordürde ise rumi motifinin farklı kompozisyonları görülmektedir.

Görsel 13. Gök Medrese Taç Kapı Dış Bordür.

Köşe sütunceleri çift başlıklı, gövdeleri derin işlenmiş rumilerle bezelidir (Tablo 6-A). Sütuncelerin üzerinde kemerli alanlarda mimarın ismi görülmektedir (Tablo 6-J). Kavsara kemeri bu sütuncelerin üzerinde son bulur. Kemerin üzerinde Bakara suresinden ayetler yer alır (Tablo 6-I, Görsel 14), (Özkul, 2020:64). Kavsara nişini dolduran on dört sıra mukarnas bezemenin alt sırasında sivri kemerli alanlar içerisine kabaralar yerleştirilmiştir (Tablo 5-H). Kavsara köşeleri ve kavsara kemerinin köşeleri birbirine benzer kompozisyonlara sahip bitkisel bezemeye süslenmiştir (Tablo 5-I, Görsel 14). Bu bezemelerin ortasında içbükey yuvarlak alanlar yer almaktadır. Mukarnas bezemenin altında kavsara nişini üç yönde dolaşan bordürlerden biri inşa kitabesi diğeri rumi bezeme bordürüdür (Tablo 6-G), (Karadaş, 2011:391). Kavsara kemerinin üzerinde ikinci bir inşa kitabesi yer almaktadır (Tablo 6-H), (Yavaş, 2007:368). Yuvarlak kapı kemeri iki renkli geçmeli taşlarla örülmüştür. Üzengi taşlarının üzerinde hayvan başlarından meydana gelen bir kompozisyon yer alır (Tablo 5-D), (Kuran, 1969:94; Sözen, 1970:45; Ögel, 1966:60; Karadaş, 2011:391). Tuncer bu hayvanların koç, tilki, boğa, ördek, at, kuş, aslan, yılan ve fil olmak üzere dokuz adet olduğunu aktarmaktadır (Tuncer, 2008:55). Kimi araştırmacılar bu hayvan figürlerini 12 hayvanlı Türk takvimi ile ilişkilendirmiştir (Aslanapa, 1997:148; Ögel, 1966:60).

Görsel 14. Gök Medrese Kavsara Kemer ve Kemer Köşeliği.

Kavsara nişinin iki yanında yer alan mukarnaslı mihrabiyelelerin nişleri ongen formundadır (Tablo 5-G, Görsel 15). Kavsara kemeri mukarnasların tepe noktasında düğüm oluşturur (Yavaş, 2007:367; Karadaş, 2003:40). Mukarnasların altında yer alan geometrik bezeme kuşağı kufi yazıya benzer. Mukarnasların köşelerine rozetler yerleştirilmiştir. Köşe sütunceleri çift başlıklıdır. Mihrabiyele çevreleyen bordür rumilerle bezenmiştir.

Görsel 15. Gök Medrese Mihrabiye Nişi.

Görsel 16. Gök Medrese Taç Kapı Dendanları.

Taç kapı üstte dendanlarla taçlandırılmıştır. Dokuz adet dendan palmet motifiyle bezenmiştir (Tablo 4-E, Görsel 16), (Tuncer, 2008:56; Özkul, 2020:58).

Taç kapının yanındaki cephelerde yer alan pencereler mermer sövelidir. Üstte yer alan pencereleri çevreleyen bezemesiz kemerlerin ortasına kabara yerleştirilmiştir (Tablo 4-G). Bu pencereler sonradan kapatılmıştır (Yavaş, 2007:357). Taç kapının güneyinde altta yer alan mescit penceresi mukarnaslıdır (Tablo 4-H). Pencerenin sivri kemeri iki yanda sütuncelerin üzerinde son bulmaktadır. Kavsara köşeliklerine birer rozet yerleştirilmiştir. Kemerin üzerindeki yazı panosu beyaz mermerdendir (Yavaş, 2007:357). Taç kapının kuzeyindeki dersliğe ait pencere de mukarnaslıdır. Bordürlerinde herhangi bir bezeme görülmemektedir (Tablo 4-I).

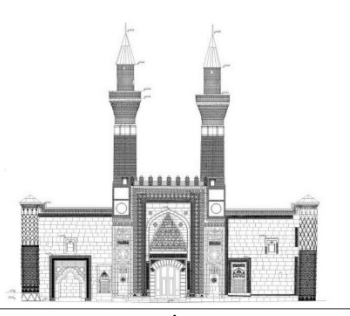
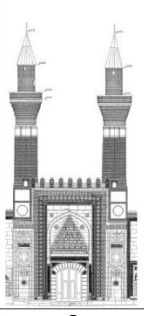

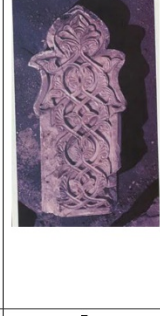

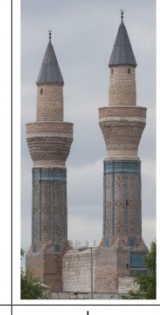

Çeşme, taç kapının kuzeyine yerleştirilmiştir (Tablo 4-F). Üç dilimli kemeri renkli taşlardan almalı örgü ile örülmüştür. Kemerin üzerinde kitabesi bulunmaktadır (Tablo 6-N), (İnan Ocak, 2018:334). İki adet bordür ile çevrelenmiştir. Bordürlerden biri bitkisel, diğeri geometrik bezemeye sahiptir. Geometrik bezemeli bordürde motiflerin ortasına kabaralar yerleştirilmiştir.

Köşe kulelerinde kullanılan derin oyma tekniği neredeyse üç boyutlu bir görünüm sergilemektedir (Karadaş, 2011:398). Köşe kuleleri iki bordürle üç alana ayrılmıştır. Kalan izlerden anlaşıldığı üzere kaide bölümünde sivri kemerli alanların içerisinde hayat ağacı motifleri, kemer köşelerinde ise palmet-rumi motiflerinin yer aldığı bir kompozisyon görülmektedir (Yavaş, 2007:350). Üstteki bölümde kabartma palmet motifleri, onun üzerinde ise üç bölümlü kemerlerden oluşan bir bezeme yer alır. Köşe kulelerinin birbirinin simetrisi olduğu görülmektedir (Tablo 4-C, Tablo 4-D).

Taç kapının yanındaki cepheler iki adet bezemeli bordür ile çevrelenmiştir (Tablo 4-K). Bu bordürler, palmet-rumi motiflerinden meydana gelen farklı bezemelere sahiptir. Cephenin üstü ise mukarnaslı bir frizle sonlanmaktadır.

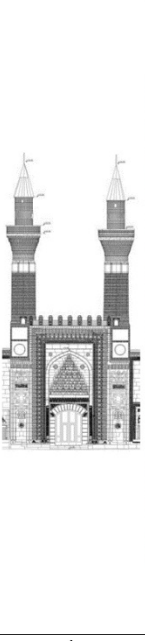

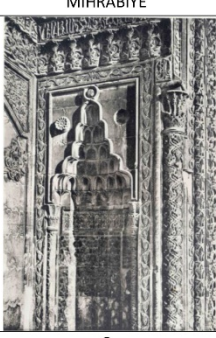

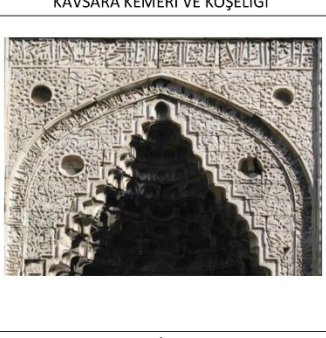
Tablo 4

Gök Medrese Giriş Cephesi Elemanları

GİRİŞ CEPHESİ		TAÇ KAPI	KÖŞE KULELERİ		DENDAN	
						
A		B	C	D	E	
ÇEŞME	PENCERELER		MİNARELER	CEPHE BORDÜRLERİ		
						
F	G	H	I	J	K	

Tablo 5

Gök Medrese Taç Kapı Elemanları

TAÇ KAPI	BORDÜRLER	KABARTMA MOTİFLER		
				
A	B	C	D	E
		MİHRABIYE	KABARA	KAVSARA KEMERİ VE KÖŞELİĞİ
				
		G	H	I

Tablo 6

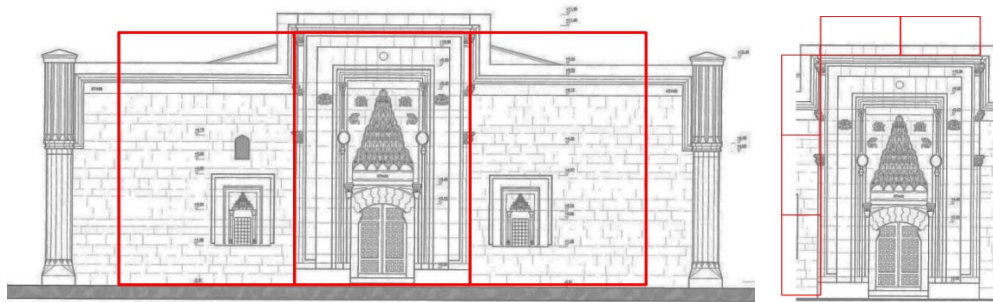
Gök Medrese Taç Kapı Elemanları

SÜTUNCELER	MİNARE KAİDESİ	MİNARELER			
A	B	C	D	E	F
KİTABELER VE YAZI PANOLARI					
H	I	J	M	N	

Buruciye Medresesi

1271 yılında Muzafferiddün Burucerdî tarafından inşa ettirilmiştir. Açık avlulu, dört eyvanlı plan şemasına sahip medrese ideal şemaya en yakın olan medreselerden biri, 'klasik olgunluğa sahip' bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Kuban,2002:191; Kuran, 1969:91; Aslanapa, 1997:150).

Simetrik bir düzene sahip olan giriş cephesinde ortada yer alan taç kapının iki yanında pencereler, cephenin iki köşesinde ise köşe kuleleri bulunmaktadır (Tablo 7-A). Taç kapının kuzeyindeki pencerenin üzerinde küçük bir pencere yer almaktadır. Taç kapı 2/3 oranını sağlamaktadır. Taç kapının giriş cephesine oranı ise 1/3 oranına yakın ölçülerdedir (Görsel 6).

Görsel 17. Buruciye Medresesi Giriş Cephesi Oranları.

Taç kapı, mukarnaslı kavsara nişinin kemerle çevrilmemiş olması bakımından farklılık göstermektedir (Tablo 9-B), (Karadağ, 2003:33). 11 sıra mukarnas bezemenin son sırasında yer alan kemerli alanlar içerisine yazı ve bitkisel motifler işlenmiştir (Tablo 9-G). Kavsara köşeliklerinde yaprak şeklinde kabartmalar, bu kabartmaların zemininde ve üzerinde ise rumi

bezeme görülmektedir (Tablo 8-F, Tablo 8-G). Mukarnasların tepe noktasının hemen üzerine mermer kitabe yerleştirilmiştir (Tablo 9-I), (Akok, 1968:11). Gövdeleri rumi bezeli köşe sütuncelerinin ilk başlığı rumilerden, ikincisi dışa doğru açılan yivlerden meydana gelmektedir (Tablo 9-D). Kavsara nişini dolanan iki bordürden üstteki yazılı bordür kitabedir (Tablo 9-G). Alttaki rumi bezemeli bordür ise sütuncelerin üzerinden yukarı doğru devam ederek kavsara köşeliklerinde yer alan motiflerle birleşmektedir (Tablo 9-C). Geçmeli taşlarla örülmüş basık kapı kemeri iki yanda mukarnaslı konsollara oturmaktadır (Tablo 9-F). Kapı kemerinin köşelerinde bitkisel bezemelerle oyulmuş kabartma bir motif yer almaktadır (Tablo 8-H). Mihrabiyelerin mukarnas kavsaraları üç dilimli kemerle çevrilmiştir (Tablo 9-A). Mihrabiyelerin üzerinde iki adet rozet, rozetlerin ortasında birer adet kabara yer almaktadır. Rozetlerde yer alan Celi Sülüs yazı istiflerinin zemini bitkisel motiflerle bezenmiştir (Tablo 8-D) (Karadaş, 2003:35). Kabara üzerinde ise geometrik bir bezeme yer alır (Tablo 8-E). Kemer köşeliklerindeki bezeme altıgenlerin kesişmesinden oluşan motiflerle bezenmiştir. Bu bezeme mihrabiye'nin kavsara kemeri gibi zemine kadar devam etmektedir.

Taç kapıyı çevreleyen 7 adet bordür yaklaşık iki metre genişliğindedir (Tablo 8-B), (Bilget, 1991:17). İç kısımdaki ince bordürün ardından üst üste sütuncelerden oluşan ikinci bordür gelmektedir. Sütuncelerin arasında yer alan yuvarlak panolar rumi saplarının birleşiminden meydana gelen altı kollu yıldız motifi ile bezelidir (Tablo 8-C). Çift başlıklı sütuncelerin de rumilerle bezendiği görülmektedir (Tablo 9-E). Üçüncü bordür geometrik, dördüncü bordür rumi bezemelidir. En geniş olan beşinci bordürün bezeme kompozisyonunu ise rumi saplarının meydana getirdiği yıldız motifleri oluşturmaktadır. Beşinci bordürde belirli bir seviyede desen değiştirildiği görülmektedir. Desen değişikliğinin olduğu yerin üzerine konulan kabartma motif taç kapının kavsara köşeliklerinde yer alan kabartma motiflerin aynısıdır. Bezemenin değişen kısmı ise yıldız motiflerinin arasına yerleştirilmiş palmetlerden meydana gelmektedir (Karadaş, 2003:33). Yine rumi bezemenin görüldüğü altıncı bordürün uçları uzun hatlı harfleri anımsatmaktadır. Son bordür ise çift başlıklı, zikzak yivli motiflerle bezeli sütuncelerdir.

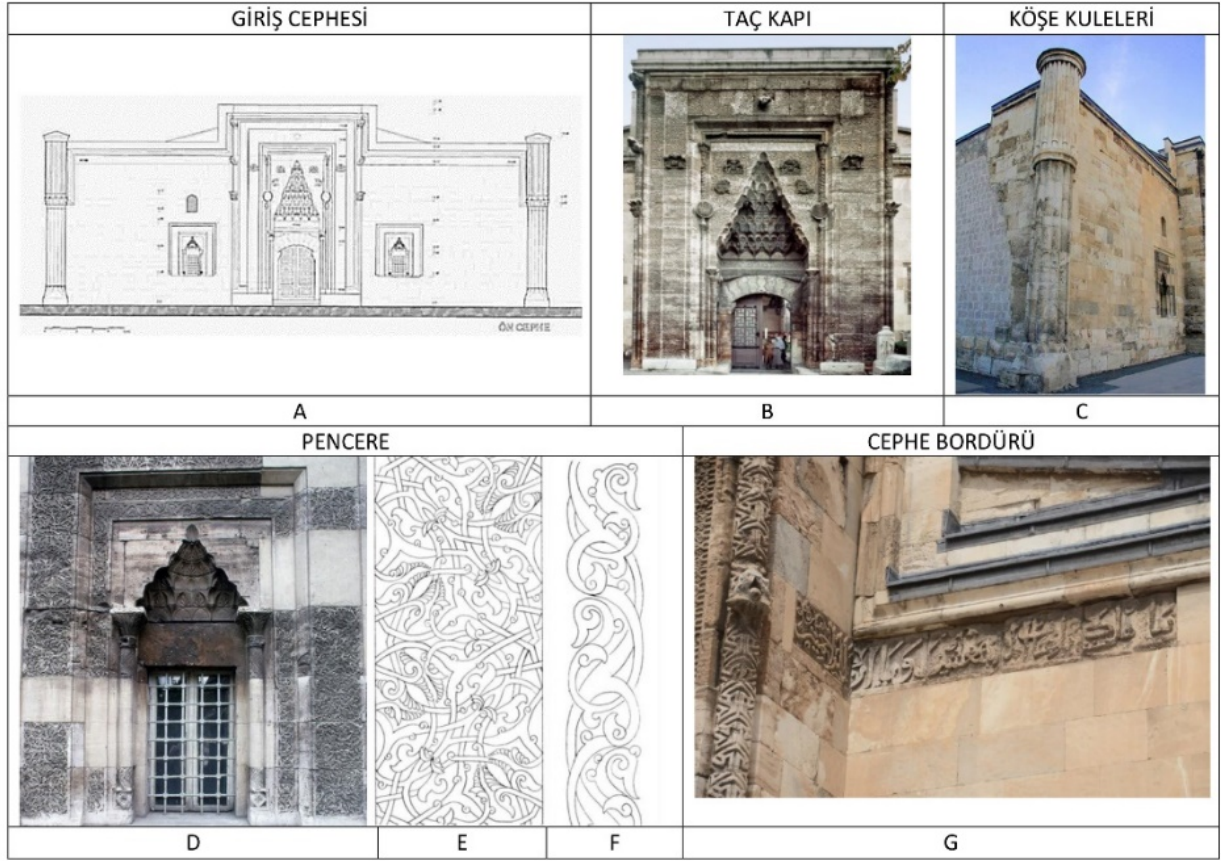
Taç kapının iki yanında yer alan pencereler birbirlerinin aynısıdır (Tablo 7-D), (Akok, 1968:11). Mukarnaslı pencereleri çevreleyen kademelendirilmiş bordürler rumi bezemelidir (Tablo 7-E, Tablo 7-F). Köşe sütunceleri zikzak yivli bezemeye sahiptir.

Sekizgen formlu köşe kuleleri yukarı doğru dairesel bir form olarak devam eder. Köşe kulelerinin bezemesi silmeyle iki alana ayrılmış, iki alanda da kaval silmelerle yivli bir görünüm elde edilmiştir (Tablo 7-C).

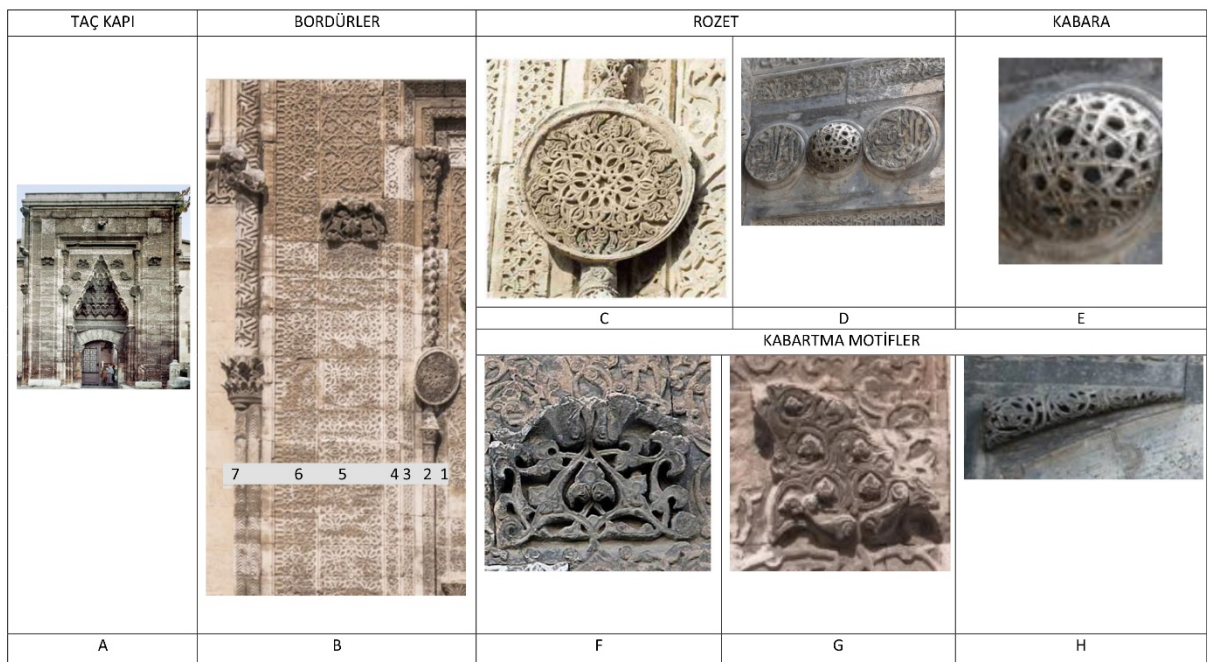
Giriş cephesi taç kapıda dahil olmak üzere üstte silmelerden meydana gelen bir korniş dolaşır. Bu kornişin altında yer alan yazı bordürü taç kapının yan yüzeylerinde de devam etmektedir (Tablo 7-G).

Tablo 7

Buruciye Medresesi Giriş Cephesi Elemanları

Tablo 8
Buruciye Medresesi Taç Kapı Elemanları

Tablo 9
Buruciye Medresesi Taç Kapı Elemanları

MİHRABİYE	KAVSARA		SÜTUNCELER		GİRİŞ AÇIKLIĞI KEMERİ
					
	B	C	D	E	F
	KAVSARA BORDÜRLERİ				
					
	G				
KİTABELER VE YAZI PANOLARI					
					
	H	I	J		

Değerlendirme ve Sonuç

Anadolu Selçuklu giriş cephelerinin her biri özgün olmakla birlikte belirli bir programa göre tasarlanmıştır. Erken dönemde odak noktasının taç kapı olduğu sade bir programa sahip olan giriş cepheleri 13. Yüzyılın ikinci yarısından sonra bir bütün olarak ele alınarak tamamı bezeme/süsleme alanı olarak değerlendirilmiş; köşe kuleleri, dayanaklar, pencere ve nişler, çeşmeler, bordürler gibi unsurlarla zenginleştirilmiştir.

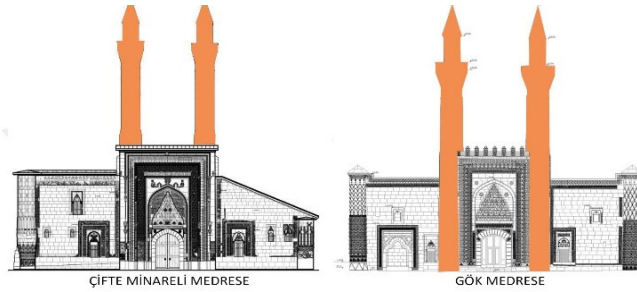
1271 yılında inşa edildiğini kaynaklardan öğrendiğimiz, bu çalışmada incelenen Sivas Medreselerinin giriş cepheleri, dönemin giriş cephesi tasarımlarının anlaşılması açısından önemlidir. Çalışmada yalnızca giriş cephelerinin kompozisyonu değil aynı zamanda bezeme programı da incelenmiştir.

Üç yapıda da giriş cephesi bordürler ve silmelerle çerçeve içine alınarak bir tablo gibi vurgulanmıştır (Görsel 18). Çifte Minareli Medresede taç kapının iki yanında yer alan cepheler bordürlerle çerçevelenmiştir. Gök Medresede iki adet bordür taç kapının sağındaki cepheyi çerçeve içine almaktadır. Solundaki cephede ise bu bordürler yalnızca üst kısımda görülmektedir. İki yanda da cephelerin üst kısımları mukarnaslı frizlerle sonlanmıştır. Buruciye Medresesi'nde ise silmeler, köşe kuleleri, yan cepheler ve taç kapıyı da dolaşarak cephedeki tüm elemanların bütünlüğünü vurgulamaktadır. Yan cepheler ve taç kapının yan yüzlerinde dolaşan yazı bordürü de bütünlük vurgusuna katkı sağlamaktadır.

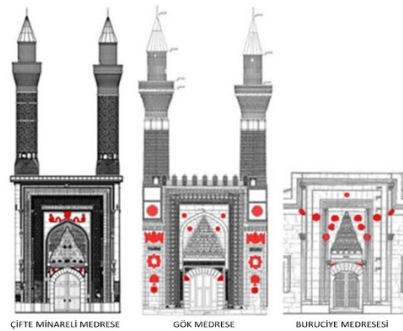
Görsel 18. Giriş Cephelerinde Görülen Bordür ve Silmeler.

Dönemin bir diğer özelliği olan minareler Çifte Minareli Medrese ve Gök Medrese’de karşımıza çıkmaktadır. Gök Medrese minarelerinin kaideleri taç kapının iki yanında zemine kadar inerken, Çifte Minareli Medrese’nin minareleri taç kapı üzerinden başlamaktadır. İki tasarım da aynı ögenin farklı uygulanaşına örnek teşkil etmektedir (Görsel 19).

Görsel 19. Giriş Cephelerinde Görülen Bordür ve Silmeler.

Cephelerin ortasında yer alan mukarnaslı taç kapılar bordürlerle çevrelenmiştir. Kabartma motiflerin, kabara ve rozetlerin, çeşitli figürlerin yer aldığı taç kapı bezemelerinde dönemin bir diğer özelliği olan neredeyse üç boyutlu, derin işlemeli bezemeler dikkat çekmektedir. Çifte Minareli Medrese’nin taç kapı bordürlerinin arasında yer alan sütunceler ve kavsara kemerinin üzerinde yer alan kabartma motif, Gök Medrese’nin giriş kapısının üzengi taşı üzerinde yer alan hayvan figürleri, Buruciye Medresesi’nin taç kapı bordürleri üzerinde yer alan kabartma bitkisel motifler bezemenin üç boyutlu unsurlarına örnek olarak gösterilebilir (Görsel 20). Bordürlerde özellikle rumi motifine yer verildiği görülmektedir (Karşılaştırma için bkz. Tablo 11).

Görsel 20. Taç kapılarda yer alan rozet, kabara ve kabartma motifler.

Üç yapıdan yalnızca Gök Medrese'nin giriş cephesinde çeşme bulunmakta, diğer yapıların cephelerinde çeşme görülmemektedir.

Mukarnas kavsaralı, bezemeli bordürlerle çevrili pencereler de cephede yer alan ögeler arasındadır. Çifte Minareli Medrese'de pencerelerde simetri görülmezken, Gök Medrese ve Buruciye Medresesi'nde simetrik bir düzen söz konusudur (Görsel 21).

Görsel 21. Giriş cepheleri pencere düzenleri.

Sivri külahla son bulan köşe kuleleri, çeşitli tezyini alanlara ayrılmıştır. Buruciye Medresesi'nde kaval silmelerle yivli bir görünüm kazanan köşe kuleleri, Çifte Minareli Medrese ve Gök Medresede hem derin hem de yüzeysel işlemlerin yer aldığı çeşitli kompozisyonlarla bezenmiştir. Çifte Minareli Medrese'nin köşe kulelerinin bezemesinde de pencere düzeninde olduğu gibi simetri görülmemektedir (Tablo 1-C).

Çifte Minareli Medresede köşe kuleleri ve minarelerle sağlanan simetrik silüetin aksine, bezemeler incelendiğinde asimetrik bir düzenin takip edildiği ortaya çıkmaktadır.

Minareli olmaları bakımından Çifte Minareli Medrese ve Gök Medrese birbirine daha yakın kompozisyonlar olarak değerlendirilse de, simetri bakımından Gök Medrese ve Buruciye Medresesi'nin ortak bir duruş sergilediğini söylemek mümkündür.

Cephelerde kullanılan ögeleri karşılaştıracak olursak; çeşmenin yalnızca Gök Medrese'de kullanıldığı, minarelerin ise hem Gök Medrese hem de Çifte Minareli Medrese de yer aldığı görülmektedir. Cephelerin tamamında mukarnaslı pencereler bulunmaktadır. Çifte Minareli Medrese ve Gök Medrese'de mukarnaslı taç kapı kavsarası bir kemerle çevrilirken, Buruciye Medresesi'nde kemer görülmemektedir. Üç yapıda da bordürlerle çevrelenen taç kapılarda inşa kitabeleri yer almaktadır. Gök Medrese'de diğerlerinden farklı olarak mimarın adının bulunduğu bir kitabe de yerleştirilmiştir. Üç cephede de giriş cephelerinin iki yanında köşe kuleleri vardır. Bu kuleler Gök Medrese ve Buruciye Medresesi'nde simetrik olarak bezenmişken, Çifte Minareli Medrese'de farklı bezemelere sahip olduğu görülmektedir (Karşılaştırmalar için bkz. Tablo 10).

Cephelerin bezemelerinde kullanılan motifleri karşılaştıracak olursak; Gök Medrese'de hayat ağacı ve kartal gibi hayvan figürlerinin yer aldığı, bezemenin Selçuklu karakterini vurgulayan motiflerin görülmesi bu medreseyi incelediğimiz diğer medreselerden ayırt eden bir unsurdur. Rozet ve kabaralar üç medresede de görülmekle birlikte rozetlerin yapımında diğer motiflerden farklı olarak çini de kullanılmıştır. Rumi motifi de yine üç yapıda da kullanılan

motiflerdendir. Yüzeysel ve kabartma olarak farklı şekillerde işlenmiş örnekleri mevcuttur. Kitabe ve ayet gibi çeşitli yazıların yer aldığı yazı şeritleri ve taç kapı kavsarası, pencere, cephe bordürlerinde görülen mukarnas bezemeler de yine üç yapıda yer alan bezeme unsurları arasındadır. Çifte Minareli Medrese ve Buruciye Medresesi'nde zikzak motifleri kullanılmıştır. Geometrik motifler erken döneme göre daha az kullanılmış olsa da üç yapıda da kullanılmaya devam edildiğini gösteren örnekler mevcuttur (bknz. Tablo 11).

Sonuç olarak; çalışmada incelenen Sivas'taki, Çifte Minareli Medrese, Gök Medrese ve Buruciye Medresesi'nin üçünün de 1271 yılında yapıldığı kaynaklardan öğrenilmekte; bu eserlerden Çifte Minareli Medrese'nin taç kapı bordüründe motif değişikliği- kemer üzerindeki üç boyutlu motif gibi özellikleri ile Anadolu Selçukluların medrese cephelerindeki bazı ilk ve tek diyebileceğimiz uygulamalara sahip oldukları; taç kapılarının Anadolu Selçuklularında giriş cephelerinde çok sık kullanılan bitkisel ve geometrik motiflerle bezendiği; özellikle de incelediğimiz yapılarda bitkisel motiflerin ağır bastığı, belirli bir program çerçevesinde tasarlanmış olduğu anlaşılan yapıların her birinin kendi özgün karakterini ortaya koyduğu, hiçbirinin aynı olmadığı görülmektedir. Aynı tarihlerde, aynı şehirde, aynı fonksiyonla, aynı cephe elemanları kullanılarak inşa edilmiş olan bu yapılarda böylesine bir çeşitliliğin görülmesi Anadolu Selçuklu sanatının yaratıcı gücünün zenginliğinin bir göstergesi olarak bir kere daha karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 10

Giriş Cephelerinde Kullanılan Ögeler.

	Minare	Çeşme	Köşe Kuleleri	Mukarnaslı Kavsara	Kavsara Kemerleri	Taç Kapı Çerçevesi	İnşa Kitabesi	Mimar Kitabesi	Pencere
Çifte Minareli Medrese	x		x	x	x	x	x		x
Gök Medrese	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Buruciye Medresesi			x	x		x	x		x

Tablo 11

Giriş Cephelerinde Kullanılan Süslemeler.

	Hayat Ağacı	Hayvan Figürleri	Rumi	Rozet	Kabara	Yazı Şeridi	Mukarnas	Zikzak	Geometrik Motif
Çifte Minareli Medrese			x	x	x	x	x	x	x
Gök Medrese	x	x	x	x	x	x	x		x
Buruciye Medresesi			x	x	x	x	x	x	x

Kaynaklar

- Akok, M. (1968). Sivas Buruciye Medresesi Rölövesi. *Türk Arkeoloji Dergisi*. (XV/2), 5–38.
- Aslanapa, O. (1997). *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bakırer, Ö., & Caner, Ç. (2009). Anadolu Selçuklu Dönemi Yapılarından Medrese Ve Camilerde Portal. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 10/10, 13–30.
- Bayburtluoğlu, Z. & Madran, E. (1981). "Anadolu'da 1308 M. Yılına Ka- dar Gerçekleştirilmiş Türk-İslâm Yapıları Üzerine Sayısal Sınamalar". VIII. Türk Tarih Kongresi II. Ankara: TTK Yay. 941-949.
- Bayburtluoğlu, Zafer (1978): Anadolu Selçuklu Devri Büyük Programlı Yapılarında Önyüz Düzeni. *Vakıflar Dergisi* (11), 68–106.
- Bilget, N. B. (1991). Sivas'ta Buruciye Medresesi. Kültür Bakanlığı Yayınları Tanıtma Eserleri Dizisi:40. Ankara.
- Karadaş, Ş. (2003). *Sivas'daki Selçuklu Medreselerinin Taş Bezeme Düzenleri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Karadaş, Ş. (2011). *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisinde Bitkisel Bezeme Unsurları*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kuban, D. (2002). Selçuklu çağında Anadolu sanatı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kuran, A. (1969). *Anadolu Medreseleri*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Kuşakoğ, A. (2019). *Sivas Çifte Minareli Medresenin 3 Boyutlu Modellemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Semerci, F. (2017). Anadolu Selçuklu Medreselerinin Cephesel ve Mekânsal Kalite Analizi: Sivas Kenti Örneği. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2/3, 295-328.
- İnan Ocak, Z. (2018). *Anadolu Selçuklu Dönemi Anıtsal Yapılarında 20. Yüzyıl Başından İtibaren Gerçekleştirilen Onarımlar*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Ögel, S. (1966). Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu yayınları: Vol. 6. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Öney, G., & Erginsoy, Ü. (1992). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatlar. İş Bankası Kültür Yayınları:185. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özkul, K. (2020). Sivas Gök Medrese Bezemeleri, Semboller ve Anlamları. *Şehir ve Medeniyet Dergisi*, 6/11, 51–74.
- Sözen, M. (1970). *Anadolu Medreseleri* (Vol. 1). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Şaman Doğan, N. (2003). Bezemeye Bakış; Anadolu'da İlhanlı İzleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 150–166.
- Tuncer, O. C. (2008). Sivas Gök Medrese: (Sahip Ata Fahrettin Ali Medresesi). Ankara.
- Yavaş, A. (2007). Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahrettin Ali'nin Mimari Eserleri. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1. Ünal, Rahmi Hüseyin. (1982). Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Taçkapılar. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Görsel 2. Bayburtluoğlu, Zafer (1978). Anadolu Selçuklu Devri Büyük Programlı Yapılarında Önyüz Düzeni. *Vakıflar Dergisi* (11), 68–106.
- Görsel 3. Kuşakoğ'dan alınarak yazarlar tarafından düzenlenmiştir. Kuşakoğ, A. (2019). Sivas Çifte Minareli Medresenin 3 Boyutlu Modellemesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Görsel 4. Şaşmaz, E., <http://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1038>, erişim: 24.05.2022.
- Görsel 5. https://www.archnet.org/sites/2083?media_content_id=128341, erişim: 24.05.2022.
- Görsel 6. Şaşmaz, E. <http://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1038>, erişim: 24.05.2022.
- Görsel 7. Kuşakoğ, A. (2019). Sivas Çifte Minareli Medresenin 3 Boyutlu Modellemesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Görsel 8. Kuşakoğ'dan alınarak yazarlar tarafından düzenlenmiştir. Kuşakoğ, A. (2019). Sivas Çifte Minareli Medresenin 3 Boyutlu Modellemesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Görsel 9. Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/image/137044621>, erişim: 24.05.2022.
- Görsel 10. Cangül C. <https://www.canercangul.com/8370/sivas-gok-medrese-fotografлари/>, erişim:25.05.2022.
Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/image/137044602>, erişim: 25.05.2022.
- Görsel 11. Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/image/137044707>, erişim:25.05.2022.
- Görsel 12. Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/image/137044589>, erişim: 25.05.2022.

- Görsel 13. Özkul, K. (2020). Sivas Gök Medrese Bezemeleri, Semboller ve Anlamları. *Şehir ve Medeniyet Dergisi*, 6/11, 51–74.
- Görsel 14. https://www.archnet.org/sites/2084?media_content_id=128396, erişim: 06.06.2020.
- Görsel 15. http://wowturkey.com/t.php?p=/tr304/fikri_aktan_01680025.jpg, erişim: 06.06.2020.
- Görsel 16. Özkul, K. (2020). Sivas Gök Medrese Bezemeleri, Semboller ve Anlamları. *Şehir ve Medeniyet Dergisi*, 6/11, 51–74.
- Görsel 17. Yiğiter'den alınarak yazarlar tarafından düzenlenmiştir. Yiğiter, E. (2018). Sivastaki Anadolu Selçuklu Medreselerinde Restorasyon Çalışmaları (19.-21. Yüzyıl). Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Görsel 18-19-20-21. Kuşakoğ ve Yiğiter'den alınan görseller yazarlar tarafından düzenlenmiştir.
- Tablo 1. Kuşakoğ, A. (2019). Sivas Çifte Minareli Medresenin 3 Boyutlu Modellemesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Karadağ, Ş. (2011). *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisinde Bitkisel Bezeme Unsurları*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Tablo 2. Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/ciftepre>, erişim: 20.05.2022
- Kuşakoğ, A. (2019). Sivas Çifte Minareli Medresenin 3 Boyutlu Modellemesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- <https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/sivas/cifte-minare-medrese/>, erişim: 20.03.2022
- Karadağ, Ş. (2011). *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisinde Bitkisel Bezeme Unsurları*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Tablo 3. Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/ciftepre>, erişim: 20.05.2022
- Yiğiter, E. (2018). Sivastaki Anadolu Selçuklu Medreselerinde Restorasyon Çalışmaları (19.-21. Yüzyıl). Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Zaghloul, E. J. (2019). Sivas'taki Danışmentli, Selçuklu, İlhanlı ve Eratnalılar Dönemi Yapılarında Yazı. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sivas/gezilecekyer/cfte-mnarel-medrese>, erişim: 22.05.2022.
- Tablo 4. <https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/sivas/gok-medrese/>, erişim: 22.03.2022.
- Karadağ, Ş. (2003). *Sivas'daki Selçuklu Medreselerinin Taş Bezeme Düzenleri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kuşakoğ, A. (2019). Sivas Çifte Minareli Medresenin 3 Boyutlu Modellemesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Tuncer, O. C. (2008). Sivas Gök Medrese: (Sahip Ata Fahrettin Ali Medresesi). Ankara.
- Zaghloul, E. J. (2019). Sivas'taki Danışmentli, Selçuklu, İlhanlı ve Eratnalılar Dönemi Yapılarında Yazı. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/sivasbluepre&page=all>, erişim: 22.05.2022.
- Özkul, K. (2020). Sivas Gök Medrese Bezemeleri, Semboller ve Anlamları. *Şehir ve Medeniyet Dergisi*, 6/11, 51-74.
- Tablo 5. Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/sivasbluepre&page=all>, erişim: 22.05.2022.
- Zaghloul, E. J. (2019). Sivas'taki Danışmentli, Selçuklu, İlhanlı ve Eratnalılar Dönemi Yapılarında Yazı. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tablo 6. Cangül, C. <https://www.canercangul.com/8370/sivas-gok-medrese-fotografli/>, erişim: 22.05.2022
- Şaşmaz, E. <http://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1036>, erişim: 22.05.2022.
- Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/sivasbluepre&page=all>, erişim: 22.05.2022.
- Zaghloul, E. J. (2019). Sivas'taki Danışmentli, Selçuklu, İlhanlı ve Eratnalılar Dönemi Yapılarında Yazı. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tablo 7. Yiğiter, E. (2018). Sivastaki Anadolu Selçuklu Medreselerinde Restorasyon Çalışmaları (19.-21. Yüzyıl). Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/buruciye-medresesi>, erişim: 22.05.2022.
- Karadağ, Ş. (2011). *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisinde Bitkisel Bezeme Unsurları*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Şaşmaz, E. <http://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1037>, erişim: 22.05.2022.
- Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/buruciye>, erişim: 22.05.2022.
- Tablo 8. <https://www.archnet.org/sites/2082>, erişim: 22.05.2022.
- Şaşmaz, E. <http://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1037>, erişim: 22.05.2022.
- Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/buruciye>, erişim: 22.03.2022.
- Ögel, S. (1994). Anadolu'nun Selçuklu çehresi. Akbank Yayınları kültür sanat kitapları: no. 58. İstanbul: Akbank.

Tablo 9. <https://www.archnet.org/sites/2082>, erişim: 22.05.2022.
Şaşmaz, E. <http://www.turkiyenintariheserleri.com/?oku=1037>, erişim: 22.05.2022.
Osseman, D. <https://pbase.com/dosseman/buruciye>, erişim: 22.05.2022.